

Ez a kiadvány azzal a céllal jött létre, hogy ismertesse a patriarchális erőszak fogalmát és megnyilvánulási formáit.

KÉT DEFINÍCIÓ

Közkeletű definíciója szerint a patriarchátus *“olyan társadalmi struktúrák és gyakorlatok rendszere, amelyben a férfiak uralják, elnyomják és kiszákmányolják a nőket.”* A férfiuralmi rendszer tehát elsődlegesen erőszakos eszközökkel tartja fenn önmagát. Ezek az eszközök a szóbeli bántalmazástól a lelki, gazdasági, illetve testi erőszakon keresztül egészen a nemi erőszakig és az emberölésig terjednek. Az ENSZ Nők Elleni Erőszakkal foglalkozó Különmegbízottja értelmezésében a patriarchális erőszak: *“...mindazon erőszakos megnyilvánulások közös elnevezése, melyek éppen abban a patriarchális hatalmi struktúrában gyökereznek, amelyet védeni hivatottak...”* Ez a definíció az elsővel ellentétben túlmutat a hagyományos megközelítésen, amely a férfierőszakot kizárólag férfiak és nők szembenállásával magyarázza, és a férfierőszakot szélesebb társadalmi összefüggéseiben vizsgálja. Egy, a Svéd Kormányhivatal által megjelentetett kiadványban (Patriarchal violence - an attack on human security) bár a nők elleni erőszak szerepel a férfiuralom elsődleges formájaként, figyelmet szentelnek a gyerekek valamint LMBT (leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű) személyek ellen elkövetett patriarchális támadásoknak is, valamint az ún. becsületbeli bűncselekményeknek.

PATRIARCHÁLIS JÉGHEGY

A svéd tanulmány jéghegyként ábrázolja a patriarchális erőszakot, amelynek csak a csúcsa látszik: az LMBT-személyek elleni erőszakos, valamint a becsületbeli bűncselekmények. A nőket és gyerekeket érő erőszak ezzel szemben több szinten is láthatatlan, részben mert főként az “otthon” falai között megy végbe, részben pedig azért, mert ezeket a támadásokat a társadalom a legritkább esetben tartja erőszaknak. A társadalom tagjai már picit gyerekként szembesülnek azokkal az elvárásokkal, amelyeket követve a férfiuralmi rendszert elfogadó, kiszolgáló, vagy éppenséggel annak személyes előnyeit kihasználó egyénekké válnak. A patriarchális ideológia struktúrálisan kapcsolódik a többi egyenlőtlenségen alapuló rendszerhez, egybecseng a közfelfogás alapjául szolgáló társadalmi és kulturális

normákkal, értékrenddel, ezért annak helyességét nagyon kevesen kérdőjelezik meg.

BECSÜLETBELI BŰNCSELEKMÉNYEK

A becsületbeli bűncselekmények nem fizikai megjelenésükben különböznek a nők elleni erőszaktól, hanem sokkal inkább abban, hogy az egész közösség, az intézményeket is beleértve, támogatja azokat. Egyes társadalmakban, ahol a *becsületet* a nők szexualitása feletti kontrollal azonosítják, ezek a bűncselekmények az egyének (elsősorban nők, lányok) feletti hatalomgyakorlás eszközévé válnak. Ez egyaránt szentesíti a “becsületüket elvesztett” nők és az ebben “közreműködő” férfiak megölését. A becsületbeli bűncselekményeknek fiatalok, gyakran a család kamaszkorú férfitagjai is áldozataivá válnak: a bűncselekményeket velük hajtja végre a családfő, mivel ők nem vonhatóak büntetőjogi felelősségre. Általánosan elterjedt tévhit, hogy mindez kizárólag muzulmán országokban, illetve “elmaradott” társadalmakban fordul elő. A becsületbeli bűncselekmények enyhébb formái mindenütt léteznek a világban, a globalizáció pedig a becsületbeli bűncselekmények legszélsőségesebb formáit is “importálja” a “fejlett világ” majd minden részébe. A magyar köznyelv is *becsületbeli ügyként* tartja számon e bűncselekményeket.

LMBT-SZEMÉLYEK ELLENI ERŐSZAK

A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek emberi jogairól egészen a közelmúltig kevés szó esett. A nemzetközi dokumentumok kizárólag az AIDS és más nemi úton terjedő fertőzésekkel kapcsolatos egészségügyi, illetve – ritkán - munkaügyi problémák kapcsán említik e jogokat. Az LMBT-személyekkel szembeni erőszak valójában mindmáig szabályozatlan emberi jogi kérdés. A nemzetközi jog forrásai nem említik, hogy az áldozatokat azért érik atrocitások, mert nem felelnek meg a férfiuralmi rendszer által megkövetelt hagyományos nemi szerepeknek.

NŐK ÉS GYEREKEK ELLENI ERŐSZAK

Mind a svéd tanulmányból, mind pedig a világ legtöbb államában folytatott erőszakutalásokból, illetve bűnügyi statisztikákból kiderül, hogy a patriarchális erőszak áldozatai főként nők és gyerekek. Az ellenük folyó erőszak nemcsak attól láthatatlan, hogy az otthon falai között folyik, hanem inkább azért, mert többé-kevésbé elfogadott társadalmilag. A hallgatólagosan elfogadott patriarchális erkölcsi normák teremtik meg az alapját a patriarchális erőszak egyéb formáinak

ÖNFENNTARTÓ FOLYAMAT

A patriarchális erőszak megnyilvánulásai nem csak az egyének magánéletében teremtenek egyenlőtlenséget. Az általánosan elfogadott nemi alapú diszkrimináció megjelenik az intézményrendszerben és a jogszabályokban is. Ezek normaalkotó funkciót is betöltenek, s így visszahatnak az egyének élethelyzeteit szabályozó értékrendre is. Az egyenlőtlenség így újbóli megerősítést nyer, semmi sem kérdőjelezheti meg többet létjogosultságát. A férfierőszaknak a társadalmi szinten is túlélő erejét jól példázza az a tény, hogy a nők elleni erőszakot egészen a legutóbbi időkig a legmagasabb – nemzetközi jogi – szinten is elsődlegesen egészségügyi kérdésként kezelték. A kapcsolódó jelentések csak a jelenség “szemmel látható” oldalát világították meg: a sérüléseket, mentálhigiénés következményeket hangsúlyozták. Mára a nők elleni erőszak emberi jogi kérdéssé lépett elő, és számos nemzetközi jogi dokumentum (pl. CEDAW, Kairói Jegyzék, Bécsi Nyilatkozat) tárgyalja. Az LMBT-személyek emberi jogainak védelme azonban a jövő feladata.

PATRIARCHÁLIS ERŐSZAK A TÁRSADALMI INTÉZMÉNYEKBE

Bár nincs olyan társadalmi intézmény, ahol a patriarchális erőszak ne lenne megtalálható, érdemes mégis kiemelni néhány jellemző területet:

OKTATÁS

Az oktatási (nevelési) rendszer a legfiatalabbak felé közvetíti a hagyományos nemi szerepeket és az egyenlőtlenségen alapuló hierarchikus szemléletet. Az oktatáshoz való hozzáférés alapvető jog. Ennek

sérülése az élet más területein is hátrányos helyzetet teremt. A világ számos részén jóval kisebb arányban férnek hozzá az oktatáshoz a lánygyermek, mint a fiúk. Ez a későbbiekben a foglalkoztatás terén is esélytelenebb helyzetbe hozza őket és a tulajdonviszonyok területén is érezteti hatását. Az oktatás területén megvalósuló diszkrimináció az LMBT-személyeket is sújtja. Emlékezzünk csak arra a teológus-hallgatóra, akit homoszexualitása miatt bocsátottak el a budapesti Károli Gáspár Református Egyetemről 2004-ben.

REPRODUKCIÓ

A reprodukciós jogok kifejezés az emberek szaporodásával kapcsolatos különféle jogokat tömöríti. Ide tartoznak - többek között - a családtervezéshez, a biztonságos anyasághoz, a biztonságos és törvényes abortuszhoz, valamint a fogamzásgátláshoz kapcsolódó jogok. A nők emberi jogait sértő patriarchális erőszak megjelenik a reprodukció terén is. Az állami döntéshozatal (melyben a nők meglehetősen alulreprezentáltak) nem szán költségvetési forrásokat a fogamzásgátláshoz való széleskörű hozzáférésre. A kényszer-sterilizáció eseteiről is többször hallhattunk, olvashattunk a közelmúltban. Súlyosan diszkriminatív az az általánosan elfogadott nézet is, hogy a párkapcsolatban a nő dolga a védekezés. Az otthonszülést érő – elsősorban az egészségügyi rendszer részéről megfogalmazott – támadások szintén a reprodukció erőszakos társadalmi ellenőrzéseként értékelhetők. Az pedig, hogy a mesterséges megtermékenyítés Magyarországon csak heteroszexuális pároknak áll rendelkezésére, súlyosan diszkriminálja a leszbikus nőket.

FOGLALKOZTATÁS

Hazai és nemzetközi felmérések tanúsítják, hogy a nők esélyei a munkaerőpiacon sokkal rosszabbak a férfiakénál. Ez részben a nőkkel kapcsolatos sztereotípiákkal függ össze (érzelgősek, munka helyett egymással pletykálnak), részben pedig a hátrányos megkülönböztetés megnyilvánulási formája, melynek nincs tényleges indoka. A nők munkaerő-piaci diszkriminációja közvetve sérti a nők reprodukciós jogait, amennyiben a férfakkal ellentétben választás elé

állítja őket: vagy munka vagy gyerekszülés. A nők átlagosan 15%-kal alacsonyabb bért kapnak azonos munkáért, mint a férfiak és egy szakma megbecsültségével fordított arányban áll a nők aránya az adott foglalkozásban. Népszerű tévhit szerint a háztartást vezető és gyerekeit nevelő nő nem dolgozik. Ha azonban utánaszámolunk, hogy mennyibe kerülne, ha minden nap takarítót, szakácsot és gyerekfelügyelőt kellene megfizetni, rögtön látjuk, hogy a fenti állítás a nők által végzett házimunka értékének eltagadása.

TULAJDONVISZONYOK

Ahogy a patriarchális erőszak férfierőszak, úgy a szegénységnek is neme van. Mára általánosan elfogadott tény, hogy a nőket a szegénység jóval nagyobb arányban sújtja, mint a férfiakat. A világban fellelhető javak elenyésző hányadával rendelkeznek nők. Elterjedt szokás, hogy a férfi rendelkezik a pénzzel, tőle kell kérni, ha szükség van valamire. A “családi” bankszámla általában a férj, apa nevében van, a nő csak rajta keresztül fér hozzá.

A patriarchális erőszak minden példájában megvalósuló társadalmi ellenőrzés az ismeretek, a reprodukció, a pozíciók és az anyagi javak felett az élet minden területét átszövi. Félelmet kelt azokban, akik ellen irányul – a nőkben, gyerekekben és LMBT-személyekben –, és akadályozza a szolidaritás kialakulását köztük.

A FÉRFIAK FELELŐSSÉGE

A Stop-Férfierőszak Projekt keretében Magyarországon elsőként információs telefonvonal működik a bántalmazó magatartásukon változtatni akaró férfiak, és a nők elleni erőszak megszüntetéséért felelősséget vállalni akaró társaik számára. A Stop-Férfierőszak Vonal csütörtökönként 18 és 22 óra között érhető el a 06-40-200-744-es (mindenhonnan helyi tarifával hívható) és a 061-344-3802-tes számokon.

© Habeas Corpus Munkacsoport 2007.

A kiadvány tartalmáért teljes egészében a Habeas Corpus Munkacsoport felel, azért és az annak felhasználásából származó következményekért az Európai Bizottság nem felelős.

Tudja-e Ön, hogy

Mi a patriarchális erőszak?

Habeas Corpus Munkacsoport

www.stop-ferfieroszak.hu

Készült az Európai Unió Daphne Programja és a Nemzeti Civil Alapprogram támogatásával.